

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteon toimenpidesuunnitelmasta tekee haasteellisen 20 vuoden aikajänne muutoksen nopeassa maailmassa. Isojen tavoitteiden lisäksi tulisi olla välitavoitteita.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

-

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetus

Varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu pystytään turvataan koko maassa ainoastaan kuntien välistä yhteistyötä tiivistämällä. Väestökehityksestä johtuen keskustaajamien (ja kaupunkiseutujen?) rooli tulee korostumaan jatkossa maakunnallisella tasolla entistä vahvemmin.

Toimivien mallien rakentaminen edellyttää rahoituksellisia ja toiminnallisia pörkkanoita, joissa myös vastuunkantajalle on tekemisestä hyötyä.

Lainsäädännön uudistaminen varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen osalta selkiyttää yhtenevää kokonaiskoulutusjärjestelmää ja vahvistaa erityisesti varhaiskasvatuksen statusta ja asemaa lapsen kasvun- ja opinpolulla.

Varhaiskasvatukselle on määriteltynä valtakunnalliset Karvin laatutavoitteet. Niiden tulee olla velvoittavia ja tämä mahdollistaa kuntien yhdenmukaisen laadunvalvonnan ja tulosten vertailtavuuden. Selonteossa tulisi arvioida, onko laatutavoitteilla vaikutusta varhaiskasvatuksen henkilöstömitoitukseen ja sen mahdollisia kustannusvaikutuksia. Lisäksi esi- ja perusopetuksen laatukriteerit tulisi päivittää.

Selonteon tulisi ottaa kantaa myös 5 -vuotiaiden maksuttomuuden ja mahdollisen kaksivuotisen esiopetuksen velvoittavuuteen ja vaikuttavuuteen. Lainsäädännön uudistus käynnistää myös opetussuunnitelmallisen uudistuksen. Selonteon toimenpidesuunnitelmassa tämä tulisi olla kirjattuna.

Sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen perusrahoitusjärjestelmä on parempi kuin hankerahoitukseen perustuvat kuntaosuudet. Myönteisen erityiskohtelun perusteet tulee sisällyttää perusrahoitukseen. Tällöin perusrahoitus huomioi kuntien eriytyvät tilanteet ja väestöprofiilit.

Varhaiskasvatuksen osallisuusasteen osalta tulisi palvelulaajuutta tarkentaa määrittelemällä minimikäyttö. Perusrahoituksessa tulee huomioida osallisuusasteen kasvun vaikutus.

Lähipalvelun kriteerit tulisi määritellä.

Laadukkaat palvelut edellyttävät osaavan ja riittävän henkilöstön. Haasteena on henkilöstön saatavuus ja pysyvyys. Sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa koulutuspaikkojen lisäysten lisäksi tulisi uudistaa koulutussisältöjä ja lisätä erityispedagogisten opintojen osuutta tutkinnoissa. Selonteossa tulisi olla konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, jolla molempien alojen veto- ja pitovoima turvataan. Tämä edellyttää myös täydennyskoulutuspanostusta.

Perusopetuksessa opetussuunnitelmaa tukevien menetelmien käyttöä tulisi tarkastella oppimistulosten näkökulmasta.

Hyvinvoinnin yhtenä keskeisenä tekijänä ja tukijana on sekä varhaiskasvatus ja koulu. Niiden tulisi tukea mahdollisuutta oman harrastamisen löytämiseen ja elinikäisen hyvinvoinnin tukemiseen.

Vahvan ohjauksen tukeminen on tärkeää nivelvaiheessa perusopetuksesta toiselle asteelle uutta oppivelvollisuus koulua rakennettaessa. Koko opinpolun rakenteiden tarkastelun yhteydessä olisi hyvä myös määritellä varhaiskasvatuksen rooli.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Koulutuspoliittisen selonteon kehittämisperspektiivi ulottuu aina vuoteen 2040. Nykyinen lukiolaki säädettiin 2018, ja se tulee kokonaisuudessaan voimaan 1.8.2021. Tähän mennessä opetusalan lainsäädännön kokonaisuudistukset ovat toteutuneet noin 20 vuoden välein, joten nykyinen lukiolaki kattanee suuren osan selonteon aikajänteestä. Luonnollisesti lakeihin tehdään niiden voimassaoloaikana lisäyksiä ja poistoja. Huomattava osa selonteon tavoitteista sisältyy vuoden 2018 lukiolakiin ja sen perusteella annettuihin opetussuunnitelman perusteisiin (LOPS 2021).

Selonteossa yhdenvertaisuuden edistämisen keinoina kiinnitetään huomiota koulutuksen saavutettavuuteen, tasa-arvon lisäämiseen ja opiskeluhuollon turvaamiseen. Lähtökohtana on asuinpaikasta ja lähtökohdista riippumattomat mahdollisuudet eri koulutuksiin hakeutumiseen ilman, että mainitut tekijät ohjaisivat hakeutumista. Näitä ongelmia on tutkittu ja tunnistettu pitkään, mutta raportti ei esitä näiden yleisesti hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamiseksi varsinaista keinovalikoimaa.

Tavoitteeksi asetetut raja-aitojen madaltaminen ja ammatillisen sekä lukiokoulutuksen yhteistyö omaavat suurimmissa kaupungeissa pitkät perinteet. Esim. yhdistelmätkintojen järjestäminen on ollut suosittua, mutta ministeriön ja opetushallituksen kanta on toisinaan ollut pidättyvä. Siksi yhteistyön edistämisen kirjaaminen ohjelmaan on tervetullut.

Selontekoon sisältyy lukiokoulutuksen rakenteiden ja sisältöjen arviointi. Tämän tekeminen on perusteltua, kunhan uusia opetussuunnitelmia ja lainsäädäntöä on kokonaisuudessaan sovellettu joiden vuosien ajan.

Selonteossa kiinnitetään huomiota maahanmuuttajien valmiuksien kehittämiseen ammatillisessa koulutuksessa, mutta siihen on perusteltua kiinnittää huomiota koko toisella asteella.

Kansainvälisyys näyttäytyy yllättävän niukasti selonteossa. Selkeä koulutuspoliittinen linjaus olisi, että kansallinen ylioppilastutkinto voidaan suorittaa myös englanniksi ja että kansallista opetussuunnitelmaa voidaan opettaa englanniksi suomen ja ruotsin ohella.

Kohta työelämän muutoksiin vastaaminen koskettaa erityisesti ammatillista koulutusta, mutta tämä on otettu huomioon vuoden 2018 lukiolaissa ja sen perusteella annetussa opetussuunnitelmassa. On perusteltua arvioida tavoitteiden onnistumista lukiokoulutuksessa, kun tehdään uuden opetussuunnitelman väliarviointia.

Työelämän muutoksiin vastaamisessa on otettava huomioon opetushenkilöstön edellytykset olla mukana suunnitelluissa muutoksissa. Tämä edellyttää säännöllistä ja, jos mahdollista, velvoittavaa kouluttamista, kouluttautumista ja osaamisen päivittämistä.

Koulutuksen vaikuttavuutta ja saavutettavuutta selonteossa esitetään edistettäväksi laatimalla kansallinen oppimisympäristöjen digitalisointia ja digitaalisia oppimiskäytäntöjä koskeva strategia sekä sitä toteuttava toimenpideohjelma, johon sisältyy toimintakulttuurin ja pedagogisen kehittämisen osio. Käytännössä strategiaa toteuttaa ”koulutuksen digitaalinen palveluekosysteemi, jolla tuetaan oppimista, madalletaan koulutukseen osallistumisen kynnystä ja laajennetaan koulutukseen osallistumisen mahdollisuuksia sekä parannetaan koulutuksen saavutettavuutta.” Epäsuorasti lausunnossa voidaan tulkita viitattavan DigiOne -hankkeeseen, jossa pyritään toteuttamaan asetettuja tavoitteita. Ekosysteemiajatteluun kuuluu toisaalta myös se, että se tarjoaa alustan useille palvelun tarjoajille.

Selonteon tavoiteasetanta perustuu varsin pitkälle niihin päämääriin, jotka lukiokoulutuksen osalta on määritelty vuoden 2018 lukiolaissa ja sen pohjalta annetussa asetuksessa sekä vuoden 2019 lukion opetussuunnitelman perusteissa. Näitä tavoitteita ryhdytään toteuttamaan, kun uusi opetussuunnitelma tulee voimaan syyslukukauden 2021 alusta. Toteutuksen keinovalikoima jää selonteossa varsin yleiselle tasolle.

Koulutuspoliittisen selonteon aikajänne on noin 20 vuotta, joten sen tavoitteet olisi ollut perusteltua jakaa aikajanelle karkeankin tiekartan muotoon. Tavoitteiden keinovalikoima jää niin ikään yleiselle tasolle. Tämä on osittain perusteltua pitkän aikajänteen vuoksi, mutta vie ohjelmalta jännevyyttä ja sortuu yleisesti hyväksyttäviin itsestäänselvyksiin.

Varsinaiset koulutuspoliittiset osiot toisen asteen koulutuksen osalta sisältyvät luvun loppuun, jossa kuvataan tavoitetilaa vuoteen 2040 mennessä. Kiivaasti muuttuvassa ympäristössä 20 vuotta on pitkä aika, mutta tulevaisuuden tavoitetilaa leimaa monin osin epämääräisyys.

Koulutuksenjärjestäjäverkoston keskittäminen on perusteltu päämäärä, jota on etenkin ammatillisen koulutuksen osalta edistetty vuosituhaten alusta saakka ja joka on perusteltua myös lukiokoulutuksen osalta. Järjestäjäverkoston keskittäminen ei ole sama asia kuin palveluverkon harventaminen. Toisen asteen koulutuksen järjestäjäorganisaatioiden yhteisyys ei ole uusi toimintatapa ja perusteltu etenkin väestökatoalueilla. Toisaalta myös suurten kaupunkien roolia ja

vastuuta tulevaisuuden koulutuksellisina vetureina seutukunnillaan ei juuri analysoida eikä myöskään tästä seuraavaa resurssitarvetta.

Järjestämistahojen ja -tapojen arvioiminen sekä uudelleen järjestäminen ovat perusteltuja muuttuvassa toimintaympäristössä. Selonteko viittaa muutoksiin epämääräisesti ja halutessaan siinä voi nähdä ns. nuorisokoulukeskustelun uudelleen käynnistämisen. Koulutuspoliittisen selonteon tavoitteet vaativat toteutuakseen resursseja eli rahaa ja osaavaa henkilöstöä. Rahoitukseen ja rahoitusjärjestelmän uudistamiseen tai sen periaatteisiin ei selonteossa oteta kantaa.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Selonteossa tunnistetut tavoitteet korkeakoulutus paikkojen määrän kasvusta, sujuvammista nivelvaiheista, digitaalisuuden edistämisestä, koulutuksen tasa-arvon edistämisestä ja kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien houkuttelusta ovat kannatettavia.

Tavoitteeksi on asetettu, että vuonna 2030 vähintään 50 % nuorista aikuisista suorittaa korkeakoulututkinnon. Tavoitteen saavuttamiseksi aloittajien määrää korkeakoulutuksessa lisätään vuoteen 2030 saakka ja korkeakoulutukseen suunnataan tämän vaatimat taloudelliset lisäresurssit. Lisäaloituspaikat suunnataan painotetusti niille aloille ja alueille, joilla on koulutuskysyntää ja joilta työllistytään hyvin, kuitenkin huomioiden joustavuus suhteessa kysynnän ja työmarkkinoiden muutoksiin. Tampereen kaupunki painottaa erityisesti suurten kasvavien kaupunkiseutujen korkeakoulupaikkojen määrän turvaamista työllisyyden ja osaamistarpeiden tarpeiden, vaikuttavan TKI-toiminnan ja kansainvälistymistavoitteiden turvaamiseksi.

Tampereen kaupunki painottaa myös, että kansainvälisten opiskelijoiden työelämänvalmiuksien integroimiseksi kansainvälisten opiskelijoiden työelämäharjoitteluita tulisi lisätä tutkintojen ajalle. Lisäksi korkeakoulujen ja 2. asteen oppilaitosten yhteistyötä julkisten työllisyyspalveluiden kanssa tulee vahvistaa mm. osaamisen tunnistamisen, osaamisen kartoituksen ja osaamisen kehittämissuunnittelun avulla.

Selonteossa todetaan, että korkeakoulut lisäävät laajapohjaisella yhteistyöllä ulkomaalaisten opiskelijoiden ja tutkijoiden rekrytointia suomalaisiin korkeakouluihin. Tavoitteena on, että ulkomaalaisten opiskelijoiden osuus kasvaa 15 prosenttiin kaikista tutkinto-opiskelijoista vuoteen 2030 mennessä. Tampereen kaupunki painottaa tämän tavoitteen saavuttamisessa elinkeinoelämän ja julkisten toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Lisäksi koulutusviennin kytkeminen osaajien houkutteluun tulee tunnistaa 2.asteen ja korkea-asteen koulutuksissa.

Tavoitteeksi on asetettu, että korkeakoulut integroivat kansainväliset osaajat korkeakouluihin, suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään yhteistyössä elinkeinoelämän ja julkisen sektorin työnantajien kanssa. Tutkinnon suorittaneista ulkomaalaisista opiskelijoista 75 % työllistyy suomalaisille työmarkkinoille. Tampereen kaupunki painottaa, että kansainvälisten opiskelijoiden suomen kielen taitoa ja ammatillisia verkostoja tulee kehittää koko tutkintokoulutuksen ajan työelämälähtöisesti.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Numeerisena tavoitteena on tutkimus- ja kehittämismenojen pysyväluonteinen kasvattaminen 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Vaikeusastetta nostaa se, että toistaiseksi julkisten tutkimustoimijoiden eli korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten rinnalla on vain kapea kärkijoukko tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan (TKI) voimakkaasti investoivia yrityksiä.

Tavoitteen saavuttamiseksi ja rahoituksen suuntaamisessa tulisi tunnistaa kasvavien kaupunkiseutujen erityisasema TKI-toimintaan voimakkaasti investoivien yritysten sijaintipaikkana sekä näiden yritysten, korkeakoulu yhteisöjen, kaupunkien elinkeinopolitiikan ja muiden olennaisten kumppaneiden yhteistyö.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön näkökulmasta selonteossa on tavoitettu ja kuvattu varsin hyvin vapaansivistystyön ajantasainen tehtävä ja toimintakenttä koulutuksellisen tasa-arvon turvaajana. Opiskelun ja itsensä kehittämisen vapaatavoitteisuus on myös arvo, minkä tulisi vahvemmin näkyä selonteossa sekä toimissa, joita tehdään koulutuksen osaamisperusteisen kuvauksen ja vapaassa sivistystyössä saavutetun osaamisen Koski –tietovarantoon viemisen toteuttamisessa. Henkilökohtaistaminen, yksilölliset tavoitteet tulevat olla keskiössä opetuksen järjestäjän määrittelemiін tavoitteisiin nähden. Ko. uudistuksen aiheuttama kehittämis- ja lisätyö tulee huomioida myös valtion resursoinnissa ja rahoituksessa sekä siihen tarvittavassa koulutuksessa sekä muussa tuen tarpeessa.

Myös koulutustoimijoiden välisen yhteistyön näkökulma tulisi olla vahvemmin esillä, samoin oppilaitosten yhteistyö muiden toimijoiden kanssa tehokkaan saavutettavuuden toteutumiseksi.

Ohjausnäkökulma vapaassa sivistystyössä jää lausunnossa vaille huomiota, vaikka sen tulee olla keskeinen kehittämistavoite tämän päivän yhteiskunnassa, koska vapaan sivistystyön oppilaitokset tavoittavat merkittävän määrän ihmisiä, joilla ohjaamisen tarve on suuri elinkaaren eri vaiheissa.

Kansalaisopistot ovat merkittäviä toimijoita paikallisesti myös eri ikäisten ja taustaisten ihmisten hyvinvoinnin, mielekkään elämän ja koulutuksellisen tasa-arvon turvaamisessa sekä osaamisen kehittämisessä, ongelmien (syrjäytyminen) ennaltaehkäisyssä.

Vaikeasti tavoitettavat kohderyhmät; tukea ja kehittämisresurssia niihin tarvitaan edelleen.

Toimenpiteistä vuoteen 2040 mennessä:

- Vapaan sivistystyön koulutus toimii saavutettavuutensa ansiosta... Vapaan sivistystyön avulla eri-ikäiset, eri kieliryhmät ja aliedustetut kohderyhmät pääsevät kiinni yhteiskuntaan.

Myös työllisyyttä edistävä tehtävä tulisi ottaa huomioon mm. eri rahoituksissa ja yhteistyöhankkeissa. Esimerkiksi työllisyyden kuntakokeilu ja vastaavat kehittämistoimet, joissa vapaan sivistystyön toiminta tiiviissä yhteistyössä työllisyyspalveluiden kanssa, esim. kohdennettu (räätälöity) toiminta ja ryhmät sekä vaikeasti työllistyvien työelämävalmiuksia parantava koulutus.

Joustava ja monimuotoinen toiminta sekä järjestämistavat ovat vapaan sivistystyön ylivoimainen vahvuus näihin erityistarpeisiin ja –haasteisiin vastaamisessa, mutta jatkossa tarvitaan kannustimia tehokkaampaan yhteistyöhön sekä verkostotoimintaan alueellisesti ja paikallisesti eri toimijoiden viranomaisten ja koulutustoimijoiden kesken. Kohtaamisen jatkumoihin voitaisiin määritellä eri toimijoille kohderyhmittäin koulutuksen saavutettavuuden parantamiseksi (sivistys, sote, kotoutus, kuntoutus, työllisyys).

- Vapaa sivistystyön rooli näkyy vahvana koko kansakunnan eheyden ja osaamistason vaalijana.

Tämä on tärkeä toteamus, kyseinen rooli ja tehtävä korostuu poikkeustilanteessa ja sen jälkeisen elämän normalisoimisessa!

Selonteossa tulisi näkyä vahvempi huomio osallisuuden kehittämiseen eri toimijoiden yhteistyönä.

Täydennetään jatkuvan oppimisen uudistuksen linjausten pohjalta

Vapaa sivistystyö ja kansalaisopistot keskeisessä roolissa eri-ikäisten jatkuvan oppimisen mahdollistamisessa (koulupudokkaat, aikuiset, ikäihmiset, digiosaaminen)

Tämä luku on keskeneräinen, mutta jatkovalmisteluissa ja toimenpiteissä on myös vapaa sivistystyö vahvasti huomioitava ja määriteltävä roolia/tehtävää suhteessa muihin toimijoihin

Elinikäisen oppimisen käsitettä ja sen laajempaa sisältöä ei tule unohtaa jatkuvan oppimisen uudistusten kustannuksella

Muita huomioita: Opettajankoulutus: Sisältäähän tavoitteet myös monimuotoisen vapaan sivistystyön opettajien koulutuksen kehittämisen.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Keskeinen tavoite on, että painotetaan asiantuntevaa henkilöstöä ja täydennyskouluttamista. Tällä on merkitystä erityisesti taidekasvatusaineissa, joissa tuntimäärät on leikattu minimiin. Jos ainetta ei opeta pätevästi henkilö, niin esim. kriittisen lukutaidon tavoitetta ei ole mahdollista laajasti saavuttaa, jolloin osalle lapsista ja nuorista ei kerry mediakriittisiä työkaluja ja taitoja selviytyä digitaalisessa kuvatulvassa valeutisineen.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Taide- ja kulttuurikasvatuksen- ja opetuksen käsitteellistäminen laajemmin kuin romanttisen taidekasvatuksen valossa.

Huomio taide- ja kulttuurikasvatuksen kasvavaan merkitykseen yhteiskunnan luovuutta vahvistavana elinvoimatekijänä, katse myös visuaalisen kulttuurin ilmiöihin ja monilukutaitoon.

Vastaa pedagogisesti yhteiskunnan tarpeisiin ilmastonmuutoksen ajassa.

Tukee lasten ja nuorten sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Toimenpiteissä huomio taidekasvatuksen tuntimääriin, pätevään henkilöstöön sekä alan kehittämiseen yleis- ja erityisavustuksiin.

Harrastamisen tukeminen ei saa korvata laadukasta ja tavoitteellista taide- ja kulttuurikasvatusta.

Kulttuurikasvatus tulee nähdä myös perusopetuksen ilmiöpohjaisen oppimisen taide- ja kulttuurilähtöisenä tukena laaja-alaisten oppimisen tavoitteiden saavuttamisessa.

Taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön piirissä taide- ja kulttuuriopetuksen ja -toiminnan ulottuminen myös aikuisväestöön olisi selonteossa hyvä tuoda vahvemmin esille.

Selonteossa esitettyjen toimenpiteiden lisäksi kunnan roolin selkiyttäminen taiteen perusopetuksen mahdollistajana ja yhtenä toimijana olisi tärkeää sisältäen mm. kunnan velvollisuudet ja vastuut taiteen perusopetuksen toteuttamisessa (hankinta) sekä seurannassa ja arvioinnissa muun kuin kunnan omana toimintana toteutettavan taiteen perusopetuksen osalta.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Lähteenmäki Riikka
Tampereen kaupunki - Pormestari Lauri Lyly